

Dood hout doet leven

15.9.2026 - Ankie Bosch | Natuurmonumenten

Op de Sint-Jansberg is de afgelopen jaren hard gewerkt om dit schitterende natuurgebied gevarieerder en sterker te maken. We hebben ruimte gemaakt voor nieuwe soorten en jonge boompjes aangeplant. Ook is er meer dood hout in het bos. Met reden, want dood hout doet leven. Ecoloog Jan van Mierlo legt uit hoe dat zit.

Staand...

‘Dood hout’ klinkt alsof alle afgestorven takken en bomen hetzelfde zijn. Maar dat is niet zo: er zijn veel verschillende vormen van dood hout, ieder met zijn eigen waarde. Staand of liggend, boomstronk of wortelkluit.

“Een dode boom die nog rechtop staat, is van boven naar beneden eigenlijk één grote overgang”, legt Jan uit. “Van hoog naar laag, van meer naar minder zon, van droog naar vochtig.” Dit trekt enorm veel insecten aan: een lekker hapje voor vogels en vleermuizen. Vaak zit er ook nog een dode wortelkluit in de bodem. Valt zo’n boom om, dan kan de wortelkluit vrijkomen. “Daar gaan weer andere insecten in zitten, of veldmuisjes.”

... en liggend

Dood hout dat op de grond ligt, is in nauw contact met de bodem. Dat heeft weer andere waarden. “Zo’n boomstam is vaak erg vochtig, zeker als hij in de schaduw ligt. En als een boom door een zomerstorm geveld wordt, profiteren daar andere insecten van dan na een winterstorm.”

“De insecten die in dood hout leven, trekken op hun beurt allerlei vogels aan.” Ook veel paddenstoelen zijn afhankelijk van dood hout. “Ze worden opgegeten door slakken, insecten, muizen en eekhoorns. En een schimmel kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat het hout inrot, waardoor zo’n groot gat ontstaat dat er vleermuizen in komen.” Zo zorgt dood hout voor allerlei leven in het bos.

Vliegend hert

Hoe meer soorten dood hout er in het bos te vinden zijn, des te meer verschillende schimmels en insecten er gebruik van maken. Een van die soorten is het vliegend hert. Het vrouwtje legt haar eitjes vooral in rottend eikenhout dat is aangetast door witrotschimmels. Die breken het hout deels af, waardoor de larven van het vliegend hert zich tegoed kunnen doen aan de suikers in het hout. Op de Sint-Jansberg heeft de kever het erg naar zijn zin, mede door de aanleg van speciale stapels met eikenstammetjes.

Weerbaar

Dood hout hoeft ook niet te betekenen dat een boom of struik helemaal afgestorven is, benadrukt Jan. “Het kan ook een afgebroken tak zijn, waardoor er plek ontstaat voor de smidse van een specht. Zo’n beschadiging kan een plek zijn waar schimmels en insecten de boom aantasten. Of neem de oude gaten van de zwarte specht. Soms rotten die gaten na een tijdje zo ver uit, dat ze geschikt worden voor boommarters!” Dat hoeft niet meteen het einde van een boom te betekenen. “Die bomen zijn verder gewoon gezond en weerbaar.”

Dat wordt anders als in een bos veel dezelfde soorten staan, of als het lange tijd droog en warm is.

Jan wijst op de letterzetter, een kleine kever die door klimaatverandering steeds meer schade aanricht in Europa. Het diertje graaft gangen onder de schors van naaldbomen. Uiteindelijk krijgt de boom daardoor te weinig vocht en voedingsstoffen en gaat hij dood. Op de Sint-Jansberg zijn zo flinke stukken met fijnspar aangetast. “Zo kan in een eenvormig bos in één keer veel dood hout ontstaan.”

Herstelwerk

Daarmee is het ontstaan van dood hout voor een deel een natuurlijk proces. Na een storm ligt het bos vol met afgebroken takken of omgevallen bomen. Maar Natuurmonumenten kan er ook bewust voor kiezen, of bij grotere werkzaamheden rekening houden met de vorming van dood hout. “Het is niet dat we constant willen ingrijpen in het bos”, zegt Jan. “Maar we kijken wel voortdurend of er nog iets nodig is.”

De afgelopen jaren is op de Sint-Jansberg veel herstelwerk uitgevoerd. De door de letterzetter aangetaste fijnsparren zijn gekapt, ook om te voorkomen dat de kever zich verder verspreidt. Waar eerst fijnsparren stonden, staan nu jonge, inheemse boompjes klaar om uit te groeien tot gezonde, volwassen bomen.

Jan wijst verder op de enorme beukenbomen. “Die zijn prachtig om te zien, maar nemen ook veel licht weg. Rondom meer bijzondere bomen, zoals wilde appels, wintereiken of mispels, halen we daarom (delen van) beuken weg. Zo krijgen de bijzondere soorten weer licht en ruimte.” En ook op andere plekken is het bos gevarieerder gemaakt.

Enorm verrijkt

Een deel van de omgezaagde bomen is als dood hout achtergebleven. “In het beukenbos hebben we bijvoorbeeld dood hout achtergelaten dat rond het brongebied was weggehaald. Dat heeft dit deel van het bos enorm verrijkt.” Andere bomen zijn geringd: hun sapstroom is onderbroken door de bast rondom in te zagen. Daardoor gaat het deel van de boom boven de ring langzaam dood en kan hij als staande dode boom in het systeem functioneren.

Ook op andere manieren kan dood hout de kansen voor andere boomsoorten vergroten. “Reeën willen bijvoorbeeld het liefst zo veel mogelijk openheid. Als je in een bepaald deel van het bos meer dood hout laat liggen, vermijden ze dat stuk. Zo krijgen lijsterbes en andere boomsoorten die normaal door de reeën worden opgegeten, de kans om uit te groeien tot volwassen bomen.”

Steeds aantrekkelijker

Zo is natuurbeheer een voortdurend wikken en wegen, ook als het gaat om dood hout. “Kijk”, zegt Jan, “zo’n perceel met bomen dat door één kevertje wordt aangetast: dat wil je natuurlijk niet. Daarom hebben we er op de Sint-Jansberg voor gekozen om plekken met eenvormig bos om te vormen naar bos met meer verschillende soorten.” Bomen die niet van nature op de Sint-Jansberg voorkomen, zijn in de kern van het gebied grotendeels weggehaald.

Daarvoor in de plaats zijn nieuwe, jonge bomen aangeplant van soorten die van oudsher in dit gebied voorkomen. Zo wordt het bos beter bestand tegen droogte, ziektes en stormen. En wordt de Sint-Jansberg met al zijn verschillende boomsoorten – dood én levend – nog aantrekkelijker voor planten en dieren.

Meer weten?

De werkzaamheden op de Sint-Jansberg dragen bij aan het herstel van kwetsbare natuur. Ze worden mogelijk gemaakt met financiële steun van de Europese Unie en de provincie Limburg.

Wil je meer weten? Kijk dan bij de veelgestelde vragen over natuurherstel op de Sint-Jansberg of mail naar:

<https://www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/sint-jansberg/nieuws/dood-hout-doet-leven>